

Rozmieszczenie ludności Polski

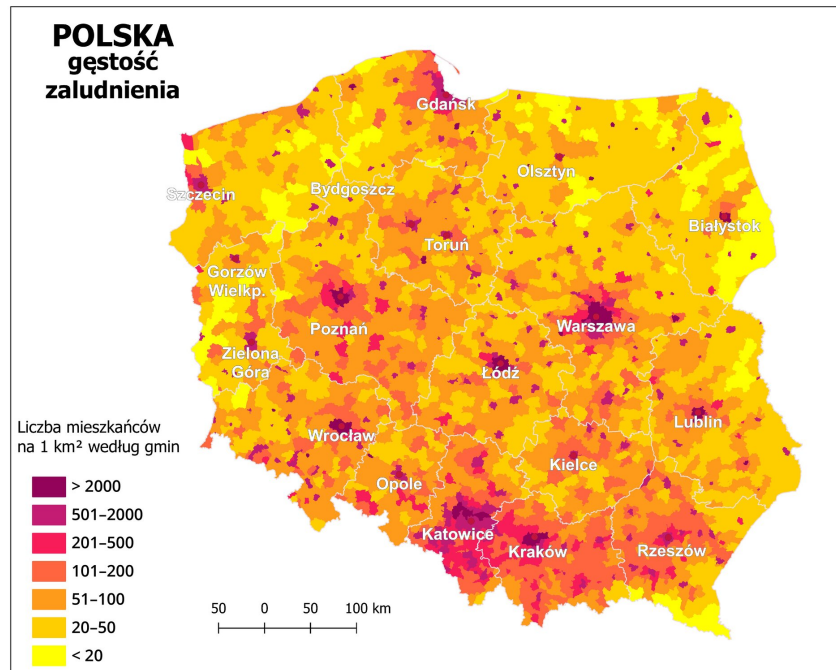
Materiał składa się z sekcji: „1. Przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności”, „2. Rozmieszczenie ludności w Polsce”, „Podsumowanie”, „Słownik”, „Ćwiczenia”.

Materiał zawiera 4 ilustracje (fotografie, obrazy, rysunki), 6 ćwiczeń, w tym 6 interaktywnych.

Słownik pojęć zawiera wyjaśnienia terminów: „demografia”, „depopulacja”, „gęstość zaludnienia”.

Rozmieszczenie ludności Polski

Zapewne zdarzyło ci się podróżować i odwiedzić różne miejsca w Polsce. Wszędzie tam byli ludzie – mieszkańcy danego obszaru, jednak w pewnych miejscach było ich więcej, a w innych mniej. Czy potrafisz to wyjaśnić? Czy wiesz, jakie są przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce?

Gęstość zaludnienia w Polsce wg gmin w 2020 r.

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY-SA 3.0.

Aby zrozumieć poruszane w tym materiale zagadnienia, przypomnij sobie:

- jak odczytać z danych statystycznych wielkość obszaru Polski i liczbę ludności;
- jak odczytać na mapie gęstość zaludnienia;
- co oznacza termin *gęstość zaludnienia*.

Twoje cele

- wymienisz przyczyny zróżnicowanego rozmieszczenia ludności w Polsce, spowodowanego czynnikami przyrodniczymi, historycznymi i ekonomicznymi;
- odczytasz informacje statystyczne z tabel i diagramów zamieszczonych w rocznikach statystycznych;
- wskażesz na mapie tematycznej obszary o dużej i małej gęstości zaludnienia;
- opisziesz na podstawie map gęstości zaludnienia zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i w zamieszkiwanym przez siebie regionie.

1. Przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności

Rozmieszczenie ludności zależy od wielu różnych czynników. W dawnych czasach o osadnictwie na danym terenie decydowały głównie **sprzyjające warunki naturalne** – łagodny klimat, wystarczająca ilość wody, dobre gleby, korzystne ukształtowanie terenu. Podstawowym problemem człowieka było wtedy wyżywienie, toteż najpierw szukał on miejsc, gdzie mógł zbierać owoce, orzechy, jaja albo polować na zwierzęta, a potem terenów dogodnych przede wszystkim dla rozwoju rolnictwa.

Od XIX wieku na ziemiach polskich znaczenia zaczęły nabierać **warunki ekonomiczne**, co było związane z rozwojem przemysłu, miast i szlaków komunikacyjnych. Ludzie masowo emigrowali na tereny, na których pojawiały się szanse lepszego życia, np. do miast.

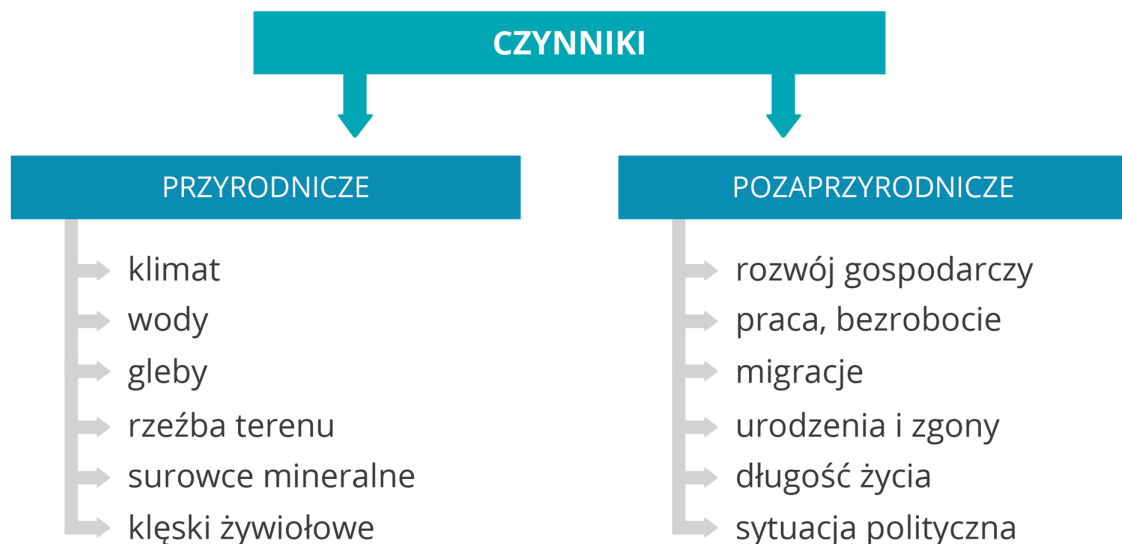
W Polsce największy wpływ na rozmieszczenie ludności miały wtedy dwa czynniki:

- rozwój przemysłu związany z wydobywaniem surowców mineralnych,
- wędrówki ludności (migracje) związane z przesunięciami granic.

Dziś na rozmieszczenie ludności wpływają głównie czynniki ekonomiczne, a zwłaszcza możliwości znalezienia pracy. Ludzie, przeważnie młodzi, nadal przyjeżdżają do dużych miast w poszukiwaniu zatrudnienia. Obecni mieszkańcy miast – posiadający już stałą, dobrą pracę – coraz częściej przenoszą się na tereny podmiejskie. Jedne miasta posiadają wielki potencjał rozwojowy i przyciągają nowych mieszkańców (np. stołeczna Warszawa), a w innych ubywa mieszkańców ze względu na utratę znaczenia gospodarczego (np. Łódź z powodu upadku przemysłu włókienniczego i odzieżowego).

Spory wpływ na zaludnienie danego obszaru mają też **czynniki demograficzne** charakterystyczne dla tamtejszego społeczeństwa. Najważniejsze z nich to liczba urodzeń i zgonów (przyrost naturalny), struktura wieku, przeciętna długość życia.

Czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności

Polecenie 1

Wyjaśnij, w jaki sposób wyżej wymienione czynniki mogą wpływać na zwiększenie bądź zmniejszenie zaludnienia na danym obszarze.

Źródło: GroMar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

2. Rozmieszczenie ludności w Polsce

Rozmieszczenie ludności na danym obszarze najczęściej obrazowane jest poprzez średnią **gęstość zaludnienia** określoną dla mniejszych jednostek terytorialnych. W przypadku Polski są to województwa, powiaty lub gminy.

Gęstość zaludnienia to średnia liczba osób, jaka mieszka na danej powierzchni. Najczęściej wyraża się ona liczbą mieszkańców na 1 km². Oblicza się ją, dzieląc ogólną liczbę mieszkańców obszaru przez jego powierzchnię. Tak otrzymaną wartość gęstości zaludnienia należy zaokrąglić do **liczby całkowitej**.

Przykład 1

liczba ludności Polski w 2030 roku – 37 mln 600 tys.

powierzchnia Polski – 312 696 km²

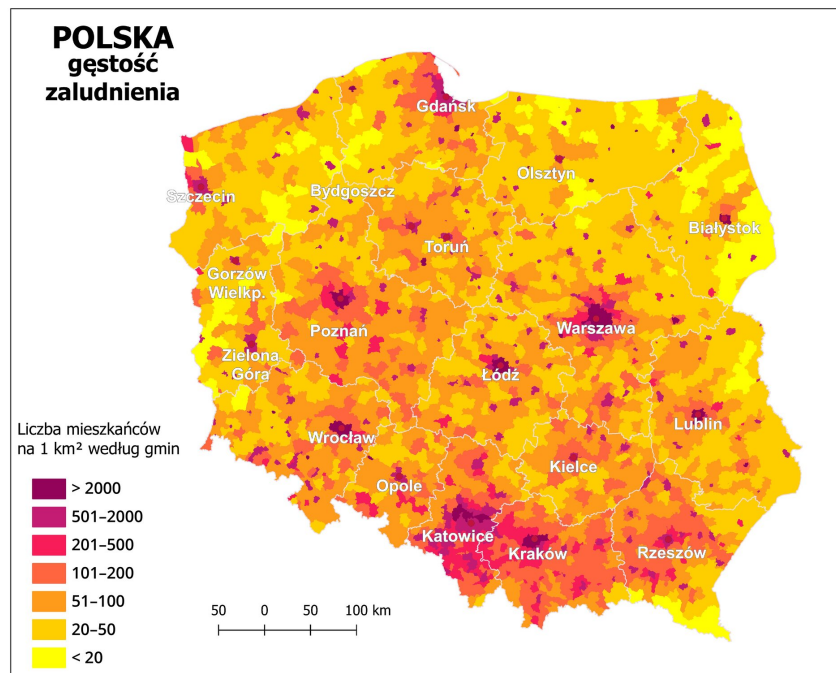
średnia gęstość zaludnienia = $37\,600\,000 / 312\,696 = 120,244 \approx 120$ osoby na 1 km²

Rozmieszczenie ludności w Polsce wykazuje duże zróżnicowanie przestrzenne, które jest efektem:

- zróżnicowania warunków przyrodniczych środowiska geograficznego – gleb, ukształtowania powierzchni, lasów, wód, surowców mineralnych;
- zmiennej sytuacji polityczno-gospodarczej państwa polskiego – zabory, wojny, rozwój/kryzys gospodarczy, klęski żywiołowe;
- ustalenia granic Polski w 1918 roku, a także późniejszych ich przesunięć i związanych z tym wielkich akcji migracyjnych;
- forsownej polityki industrializacji w okresie gospodarki centralnie planowanej (1945–1989).

Największe zagęszczenie ludności występuje na południu Polski, a najmniejsze w części północno-wschodniej i północno-zachodniej. Na mapie poniżej wyróżnia się obszar przypominający kształt trójkąta o podstawie leżącej wzdłuż południowej granicy i wierzchołku w okolicach Trójmiasta. Taki układ związany jest z rozwojem gospodarczym, który skoncentrował się w Polsce południowej i centralnej. Szczególnie zwraca tu na siebie uwagę region katowicko-krakowski, a ponadto większe miasta i zespoły miejskie, jak: Warszawa, Łódź, Trójmiasto, Wrocław, Poznań.

Obszary słabo zaludnione to przede wszystkim duże kompleksy leśne na Pojezierzu Pomorskim i Mazurskim, Ziemi Lubuskiej, w Beskidach Wschodnich. Tam też mało jest miast i przeważa ludność wiejska, co wpływa na niską średnią gęstość zaludnienia.

Gęstość zaludnienia w Polsce wg gmin w 2020 r.

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Korzystając z mapy powyżej, wskaż obszary o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia w Polsce. Wyjaśnij przyczyny takiego stanu.

Źródło: GroMar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 3

Odszukaj na mapie okolice swojego miejsca zamieszkania i odczytaj przybliżoną wartość gęstości zaludnienia. Odniesz ją do średniej krajowej (122 osoby/km²) i wskaż przyczyny ewentualnej rozbieżności.

Źródło: GroMar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Największe wartości gęstości zaludnienia występują w południowej Polsce. W wielu tamtejszych regionach znacznie przewyższają one wartość średnią dla Polski, np. w województwie śląskim są to 366 osób/km², czyli około 3-krotnie więcej niż średnia krajowa. Na stosunkowo małym obszarze Górnego Śląska znajduje się bardzo dużo miast, w obrębie których gęstość zaludnienia osiąga kilka tysięcy osób na 1 km².

Wartości najniższe – zaledwie kilka, kilkanaście osób na 1 km² – notowane są w gminach wiejskich na północy Polski, a także na Ziemi Lubuskiej, w Bieszczadach i na Lubelszczyźnie.

Ciekawostka

Gęstość zaludnienia w Warszawie wynosi ponad 3469 osób/km², ale stolica nie jest najgęściej zaludnionym miastem w Polsce. W pobliskim Legionowie, a także w Świętochłowicach na Górnym Śląsku gęstość zaludnienia przekracza 3700 osób/km². Natomiast najmniejsza gęstość zaludnienia w Polsce występuje w bieszczadzkiej gminie Lutowska i wynosi zaledwie 4 osoby/km².

Polecenie 4

Zastanów się wypisz, jakie mogą być konsekwencje:

- dużej gęstości zaludnienia w miastach,
- małej gęstości zaludnienia na terenach wiejskich.

Źródło: GroMar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Pod koniec XX wieku zaobserwowano w Polsce nasilanie się zjawiska **depopulacji**, czyli wyludniania. Najbardziej widoczne było ono na wiejskich obszarach wschodniej Polski, skąd coraz więcej młodej ludności migrowało do miast, a zwłaszcza do Warszawy. Zjawisko wyludniania całego obszaru Polski nasiliło się szczególnie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej i otworzeniu rynków pracy dla Polaków, na przykład w Wielkiej Brytanii, Irlandii czy Niemczech. Z tego powodu nasz kraj zmniejszył nieco liczbę mieszkańców. Największy odpływ ludności zanotowano w województwie opolskim, gdzie od dawna mieszka wiele rodzin posiadających niemieckie pochodzenie. Wówczas duża ich część, zwłaszcza ludzie młodzi, zdecydowała się na emigrację.

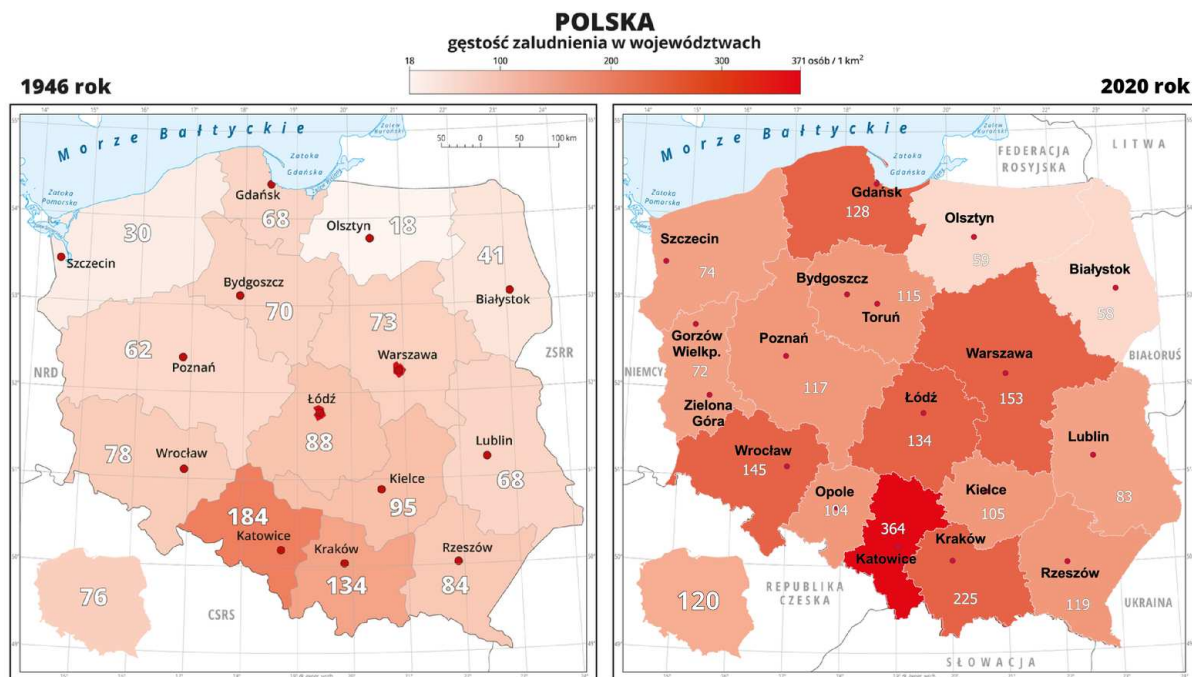
Od wielu lat w Polsce utrzymują się niezbyt korzystne wartości wskaźników demograficznych. Mamy coraz mniej ludzi młodych, co skutkuje małą liczbą urodzeń. Zgonów jest dużo, gdyż przybywa ludności starszej, która choć średnio żyje coraz dłużej, to nie przyczynia się do wzrostu liczby nowych mieszkańców. To zjawisko nazywane jest **starzeniem się społeczeństwa**.

Polecenie 5

Przypomnij sobie, jaki wpływ na zmiany w rozmieszczeniu ludności w ostatnim czasie miały znane ci osoby – rodzina bliższa i dalsza, znajomi itp. Zwróć uwagę na przyczyny tych zmian. Zapisz swoje wnioski poniżej.

Źródło: GroMar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Od końca II wojny światowej liczba ludności Polski wzrosła o 15 milionów. W 1946 roku nasz kraj liczył 23,5 mln mieszkańców, a w 2023 roku było to 37,6 mln. Przez ten czas ogólne rozmieszczenie ludności w zasadzie się nie zmieniło. Wciąż najsilniej zaludnione pozostają województwa południowe (śląskie i małopolskie), a najsłabiej – województwa północne. Warto zwrócić uwagę na obszary tzw. Ziemi Odzyskanych, które tuż po wojnie były zdecydowanie najsłabiej zaludnione. Tamtejsza ludność niemiecka musiała wyemigrować, a Polacy, którzy napłynęli (tzw. repatrianci), dopiero zaczynali się tam osiedlać, nie zawsze mając pełne przekonanie, że jest to rozwiązanie racjonalne. W tamtym czasie tereny te często były traktowane jako tylko „chwilowo polskie” i przesiedleńcy nie byli pewni, jak długo będą mogli na nich pozostać.

Gęstość zaludnienia w Polsce w 1946 roku i w 2020 roku

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 6

Odczytaj z powyższych map, jak zmieniła się gęstość zaludnienia w twoim województwie. Podaj przyczyny tych zmian. Uwzględnij zmiany granic administracyjnych.

Źródło: GroMar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Warto wiedzieć

W Polsce mniej więcej co 10 lat Główny Urząd Statystyczny przeprowadza Narodowy Spis Powszechny. Zbierane są wówczas różnorodne dane (m.in. dotyczące ludności) ze wszystkich gospodarstw domowych. Wyniki spisu są publikowane na stronach internetowych GUS (www.stat.gov.pl) lub w postaci wydawnictw drukowanych. Ostatni Narodowy Spis Powszechny przeprowadzono w Polsce w 2021 roku, a pierwszy spis ludności miał miejsce w 1789 roku.

Podsumowanie

- Rozmieszczenie ludności w Polsce jest nierównomierne, co wynika z:
 - warunków środowiska przyrodniczego;
 - rozwoju rolnictwa, rzemiosła, usług, a w największym stopniu przemysłu;
 - zaborów i przesunięć granic politycznych i administracyjnych (np. migracja na Ziemię Odzyskane);
 - migracji na obszary dające szanse lepszego życia (np. ze wsi do miast);
 - czynników demograficznych – urodzenia, zgony, starzenie się społeczeństwa.
- Najgęściej zaludniona jest Polska południowa i centralna ze względu na najlepszy rozwój gospodarczy tego obszaru.
- Najrzadziej zaludniona jest Polska północno-zachodnia i północno-wschodnia ze względu na znaczne zalesienie i małą liczbę miast.
- Współcześnie niektóre obszary Polski objęte są zjawiskiem depopulacji polegającym na odpływie ludności ze wsi do miast, z obszarów miejskich do stref podmiejskich, a także poza granice kraju.

Praca domowa

Oblicz gęstość zaludnienia Polski, której liczba ludności wynosi 38,5 mln, a powierzchnia 312 969 km².

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Znajdź w tabeli (pobierz załącznik) dane dotyczące gęstości zaludnienia w powiatach twojego województwa. Następnie wydrukuj jedną z map, dobierz odpowiednie kredki (np. od barw jasnożółtych, poprzez pomarańczowe, czerwone, aż do brązowych) i ją pokoloruj. Po wykonaniu mapy przyjrzyj się jej i opisz w zeszycie ogólne rozmieszczenie ludności w swoim województwie.

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Plik o rozmiarze 132.78 KB w języku polskim

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P1FvwHEc1>

Mapy konturowe województw

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, Michał Szymczak, licencja: CC BY 3.0.

Słownik

demografia

nauka o ludności

depopulacja

wyludnianie

gęstość zaludnienia

średnia liczba mieszkańców przypadająca na określoną jednostkę powierzchni, najczęściej wyrażana jako liczba osób na 1 km²; gęstość zaludnienia zazwyczaj oblicza się dla jednostek podziału terytorialnego, np. państw, województw, powiatów, miast, gmin itp.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj do odpowiednich kategorii wymienione czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności.

czynniki historyczne

zgony

urodzenia

bezrobocie

zmiany granic

wojny

zabory

przemysł

rozwój gospodarczy

długość życia

czynniki ekonomiczne

czynniki demograficzne

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Pogrupuj wymienione czynniki według ich wpływu na rozmieszczenie ludności.

czynniki zwiększające zaludnienie

rozwinięta gospodarka

występowanie klęsk
żywiotowych

czynniki zmniejszające zaludnienie

niespokojna sytuacja polityczna

długi średni czas życia

dużo zgonów

niedobory wody

wysokie bezrobocie

dużo urodzeń

płaski teren

łagodny klimat

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tekst, wybierając odpowiednie elementy z listy.

W Polsce żyje ok. mln ludzi (2023 r.). Mieszkają oni na powierzchni nieco ponad

tys. km². Oznacza to, że średnia gęstość zaludnienia naszego kraju wynosi

osoby/km². Najgęściej zaludnione jest województwo .

312 315 318 203 120 36,5 mazowieckie śląskie 39,5 37,6

wielkopolskie 103 37,5 dolnośląskie 153 małopolskie 320

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Wskaż główną przyczynę gęstego zaludnienia południowej i centralnej Polski.

☐ łagodny klimat

☐ mała liczba zgonów

☐ dobre gleby

☐ rozwój gospodarki

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Wskaż przyczyny małej gęstości zaludnienia w Polsce północnej.

☐ dużo zgonów

☐ niedobory wody

☐ częste gradobicia

☐ dużo lasów i jezior

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Dokończ zdanie.

Depopulacja to

- ☐ brak zmian liczby ludności.
- ☐ zmniejszanie liczby ludności.
- ☐ starzenie się społeczeństwa.
- ☐ zwiększanie liczby ludności.

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Znając gęstość zaludnienia oraz powierzchnię, na jakiej ona występuje, można obliczyć liczbę mieszkańców danego obszaru. Korzystając z danych w tabeli poniżej, oblicz liczbę mieszkańców w każdym z województw. Możesz to zrobić ręcznie za pomocą kalkulatora lub automatycznie, kopiując tabelę do programu liczącego, np. MS Excel czy OpenOffice Calc. Swoje obliczenia sprawdź, sumując liczby mieszkańców ze wszystkich województw – powinien wyjść wynik odpowiadający liczbie ludności Polski.

Województwa	Liczba ludności w mln	Powierzchnia w km ²	Gęstość zaludnienia w osobach na 1 km ² w 2020 r.
Polska	38,2	312 696	122
dolnośląskie	2,9	19 947	145
kujawsko-pomorskie		17 972	115
lubelskie		25 122	83
lubuskie		13 988	72
łódzkie		18 219	134
małopolskie		15 183	225
mazowieckie		35 558	153
opolskie		9 412	104
podkarpackie		17 846	119
podlaskie		20 187	58
pomorskie		18 310	128
śląskie		12 333	364

Województwa	Liczba ludności	Powierzchnia w km ²	Gęstość zaludnienia w osobach na 1 km ² w 2020 r.
świętokrzyskie		11 711	105
warmińsko-mazurskie		24 173	59
wielkopolskie		29 826	117
zachodniopomorskie		22 892	74

1,4

5,4

1,1

2,0

2,1

1,7

1,0

4,5

2,3

2,0

2,4

1,0

1,2

3,4

3,5

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło danych: GUS